

افغانستان

آشنایے با معماری

رضامیرزایے

www.ketab.ir

آشنایی با معماری افغانستان

رضا میرزایی

سرشناسه: میرزایی، رضا، ۱۳۵۴ -

نویسنده و نام پدیدآور: آشنایی با معماری افغانستان/تألیف و گردآوری رضا میرزایی.

مشخصات نشر: بیرجند: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بیرجند، ۱۳۹۴.

شخصیات ظاهری: ۲۴۰ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۷۱-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتابخانه

موضوع: معماری - افغانستان

موضوع: افغانستان -- آشنایی

شناسه افزوده: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بیرجند

رده بندی کنگره: ۱۳۹۴/م۹۱۵/۵۳/۵۳

رده بندی دیویی: ۹۵۸/۱

شماره کتابشناسی ملی: ۳۹۸۲۹۶۹

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند

تیراژ: ۵۰۰ جلد

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۴

صفحه آرایي: فائزه دستگردی

لیتوگرافی و چاپ: واصف

قیمت: ۱۵۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۳۷۱۹-۴

فهرست مطالب

۹.....	یادداشت نویسنده
۱۴.....	آشنایی با کشور افغانستان
۱۶.....	افغانستان از دیدگاه کلی

مساجد

۲۷.....	مسجد جامع
۳۴.....	غوریان، مسجد جامع
۳۸.....	مجتمع مصلی
۴۰.....	مسجد جامع زیارتگاه
۴۴.....	مسجد حوض کرباس
۴۸.....	مسجد عیدگاه
۵۱.....	زیارتگاه، مسجد گنبد
۵۶.....	مسجد شاه دوشمشیره
۵۸.....	مسجد چهل ستون (زیارتگاه)

خانقاه ها

۶۱.....	گازرگاه، زرنگار خانه
۶۴.....	غار درویشان
۶۷.....	زیارتگاه، خانقاه ملاکلان
۷۱.....	ده منار، خانقاه شیخ صدر الدین ارمانی

مقابر

- ۷۹..... مقبره ی تیمورشاه
- ۸۴..... مزار خواجه عبدالله انصاری پیر هرات
- ۸۹..... آرامگاه مولانا نورالدین عبدالرحمن جامی
- ۹۲..... مزار شریف، زیارتگاه علی
- ۹۴..... آرامگاه امام فخر رازی
- ۹۸..... مزار شاهزاده عبدالله
- ۱۰۲..... آرامگاه احمد شاه بابا
- ۱۰۴..... آرامگاه میروس نیکه
- ۱۰۵..... عمارت و جبره ی سلطان عبدالرزاق
- ۱۰۸..... آرامگاه سلطان محمد
- ۱۱۲..... آرامگاه تومان اعا
- ۱۱۳..... پوران، بقعه ی جلال "مین و یرد پورانی
- ۱۱۵..... باغ ها
- ۱۱۸..... عمارات
- ۱۲۷..... دوره شاه رخ (۸۰۷-۸۵۰ق)
- ۱۲۸..... باغ ها

روستاها

- ۱۳۳..... روستای آزادان
- ۱۳۶..... روستای زیارتگاه
- ۱۳۹..... استالف
- ۱۴۳..... قرغه
- ۱۴۵..... پغمان
- ۱۴۸..... باغ بابر
- ۱۵۴..... دریاچه ی آب ایستاده، یک ماوا، یک گنجینه آب

مدارس

۱۵۹	مدارس
۱۶۳	کوشان، مدرسه ی تومان آغا
۱۶۸	مدرسه ی خرگرد
۱۶۹	مدرسه سلطان حسین

سایر ابنیه

۱۷۷	قوش رباط
۱۸۰	گنبدچوپان
۱۸۲	تخت رستم
۱۸۶	پل مالان
۱۹۰	چشت شریف
۱۹۳	منار جام برج های آجری
۱۹۸	بنای شهزاده قاسم
۲۰۰	بازارهای هرات
۲۰۲	کوهسان ؛ گنبد گوهرشاد
۲۰۹	شهر کهنه
۲۱۷	قصر چهل ستون
۲۲۰	موزه ی ملی
۲۲۴	کول حشمت خان
۲۲۶	کاخ سلطان مسعود ، مرثیه ای تلخ
۲۲۷	بند سلطان
۲۲۹	قلعه ی نای
۲۳۳	منابع

یادداشت نویسنده

غیراز هنر که تاج سر آفرینش است دوران هیچ منزلتی جاودانه نیست
هنر در تار و پود زندگی ماست و کتاب نیز میتواند یک اثر هنری باشد. در این کتاب
تلاش کرده ایم با نوشتن متون اصلی به همراه تصاویر گویا در یک چارچوب مشخص
حداکثر گویایی و انتقال موضوعی را ایجاد نماییم.

امیدواریم خواندن این کتاب برای شما لذت بخش و آموزنده باشد.
این نوشتن را به مانند نادگار من نمائیم خط بماند برقرار
شناخت جامع از هنر معاصر ایرانی منوط به دانستن ارزش های تاریخی و فرهنگی
کشورهای همسایه می باشد. افغانستان بخشی از خراسان بزرگ است که بدلیل جنگها
و ناملایمتهای طولانی مدت این فرهنگ رنگ و بوی شرق زمین برای بسیاری پوشیده
مانده است. کتاب حاضر سعی دارد بخشی از ارزش های ارزشمند این حوزه را برای
خوانندگان محترم به تصویر کشد. بدلیل گسترده بودن موضوعات در تلاش آن بودیم
که در یک دوره خاص محوریت بحث را قرار دهیم.

لازم به ذکر است حوزه افغانستان قدمتی بیشتر از پنجاه هزار سال قبل از میلاد مسیح
دارد. آثار اولیه شهرنشینی و اسکان در این منطقه حدود سه هزار سال پیش از میلاد
است. همین امر سبب شده که افغانستان جزء کهن ترین کشورهای جهان باشد.
علاوه بر قدمت بالای افغانستان قراردادن در مسیر جاده ابریشم سبب شده بود که
این حوزه از مراکز عمده داد و ستد عصر باستان باشد. از نتایج این امر شکل گیری
تمدنهای بزرگی همچون تمدن ایرانی و تمدن آسیای مرکزی و جنوبی است.

در بعد از اسلام هنر و معماری افغانستان شکوه ویژه ای پیدا نمود.
خوشنویسی بارزترین هنر اسلامی بوده، در سرزمین های اسلامی خط زیبا را نه فقط
در نگارش قرآن، بلکه در اغلب هنرها به کار می بردند.

در خوشنویسی میرعلی تبریزی هروی (درگذشت: ۸۵۰ ق. ۱۴۴۷) را واضع خط نستعلیق معرفی کرده‌اند و میر علی هروی (درگذشت: ۹۵۱ ق. ۱۵۴۴) ملقب به کاتب‌سلطانی از سرآمدان نستعلیق‌نویسی و از خوش‌نویسان بزرگ قرن دهم هجری است که خط او از نظر رعایت اصول، استحکام و همواری، صفا و شأن، تا زمان خود بی‌همتا بوده است.

هنر نگارگری یا نقاشی هرگز آنگونه که در هنر مسیحیان یا بودائیان مورد احترام بوده در سرزمین‌های اسلامی مورد توجه قرار نگرفته است. نقاشی اسلامی به تدریج در سرزمین‌های اسلامی اهمیت یافت. با سقوط خلافت عباسی طی دوره ایلخانی هنر و نقاشی رشد شگرفی کرد، تأثیر هنر چینی و نقاشی‌های آسیای شرقی و مرکزی در این دوران مشهود است. سنت نقاشی ایلخانی در دوره‌ی تیموریان پی گرفته شد و در دوره‌ی صفوی به اوج رسید. کمال‌الدین بهزاد، بزرگ‌ترین و مشهورترین نقاش (میناتور) اهل هرات عصر ناموری در قرن دهم هجری بود. شاید یکی از مهم‌ترین نمودهای هنر اسلامی معماری باشد. دوره‌ی مساجد چهار ایوانه و ستون‌دار که معرف هنر معماری اسلامی است. این عمارت‌ها باشکوه، می‌تواند تأثیر فرهنگ‌های متفاوت در درون تمدن اسلامی را نشان دهد. از نخستین بناهای اسلامی در افغانستان مسجد نه‌گنبد (حاجی پیاده یا نوبهار باستان) در بلخ است که در نیمه‌ی سده نهم میلادی به سبک سامانی بنا شده است.

حکومت غزنویان از نظر هنردوستی و توجه به احراق فارسی‌سرا از اهمیت بالایی برخوردار است. در زمان سلطان محمود و پسرش سلطان مسعود غزنوی به مرکز سیاسی و فرهنگی آسیای میانه و هند تبدیل می‌شود. آثار آن را می‌توان در تعداد زیادی از ویرانه‌های بناهای یزرگ و عظیمی نشان داد که هنوز در اطراف و محلات غزنی پراکنده‌اند. مولفین اولیه اسلامی عصر غزنویان، از تعداد زیاد باغ‌ها، مساجد، مناره‌ها، مدرسه‌ها و قصرهای غزنی یاد می‌کنند.

از آثار به جای مانده از عصر غوریان در افغانستان، منار جام در ولایت غور است که در سده دوازدهم میلادی، در عصر سلسله غوریان بنا شده و گمان می‌رود این منار یا برج پیروزی نمایانگر شهر فیروزکوه، پایتخت سلسله غوریان باشد.

دوره ی تیموریان ۷۷۱ - ۹۱۱ هـ ق/ ۱۳۷۰ - ۱۵۰۶ م) به رغم نابسامانی و منازعات داخلی و خارجی، دوره رونق فرهنگ، هنر، ادبیات، تاریخ، ریاضی و نجوم بود.

دربار هرات به سبب هنرپروری و هنرمندی فرمانروایان تیموری، محل تجمع و آمد و شد هنرمندان و ادیبان برجسته بود. تیمور با اینکه بسیار خونریز بود ولی به دانش و هنر علاقه نشان می داد. از این رو هنرمندان و صنعتگران از کشتارهایش در امان بودند. فرزند او شاه رخ و نوه هایش الغ بیگ، بایستقر میرزا و ابراهیم میرزا نیز این سیاست را پی گرفتند. هنر نقاشی و خوشنویسی در دوره تیموری به شکوفایی قابل توجهی دست یافت. فرمانروایان شاه رخ را سراغاز یک عصر جدید و تجدید حیات در بعضی از انواع هنر معرفی کرده اند. در کتاب های پدیدآمده در این دوره شامل نفیس ترین مینیاتورها و استادانه ترین خوشه های آنها هستند که به زیبایی تمام صحافی و جلدآرایی گشته اند. پاره ای از زیباترین نقاشی ها، پسه در مکتب هرات دارند که بطور کامل با حمایت شاهزاده های تیموری در شهر هرات شکل گرفت و استاد بزرگ نقاشی یعنی کمال الدین بهزاد برخاسته از چنین مکتبی است.

خطوط زیبای فارسی نظیر خط نستعلیق در دوره جانشینان تیمور شکل گرفت و آخرین مراحل تکاملی اش را در این دوره طی نمود. همچنین پاره ای از زیباترین آثار معماری ایرانی در این دوره به وجود آمد که از آن جمله می توان به مسجد گوهرشاد در مشهد و مسجد جامع گوهرشاد در هرات اشاره کرد.

سلطان حسین بایقرا از فرمانروایان متاخر تیموری نیز حامی هنرها علوم و ادبیات بود. ابوسعید پادشاه توانا، با کفایت، هنردوست این خاندان نیز خود هنرمندی قابل بود. میراث فرهنگی و هنری تیموریان در دوران صفوی در ایران و گورکانیان در هند پی گرفته شد.

برگی از هنر نگارگری (مینیاتور) توسط کمال الدین بهزاد، نگارگر عصر تیموریان و اهل هرات، که صحنه ای از نبرد بین تیمور و سلطان مصر را نشان می دهد، در کاخ گلستان تهران خودنمایی می کند.

پایان این سراغاز را با شعر زیبای " صاف و درد " برون اعتصامی خاتمه می دهیم:

غنچه ای گفت به پژمرده گلی	که زایام دلت زود آزرده
آب افزون و بزرگست فضا	ز چه رو کاستی و گشتی خرد
زینهمه سبزه و گل جز تو کسی	نه فتاده و نشکست و نه فسرد
گفت زنگی که در آیینہ ماست	نه چنانست که دانند سترده
دی می هستی ما صافی بود	صاف خوردیم و رسیدیم به درد
خیره نگرفت جهان رونق من	بگرفتش ز من و بر تو سپرد
تا کند جان برای تو فراخ	باغبان فلکم سخت فشرد
چه توان گفت به یغماگر دهر	چه توان کرد چو میباید مرد
و بمان امدی و ما رفتیم	آنکه آورد ترا ما را برد
ابرین سر پیروزه سپهر	آنچه را ما نشمردیم شمرد
ساقی بکند و سر قضاست	همه کس باده از این ساغر خورد

رضامیرزائی

استادیار گروه معماری

دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند